

ПОРТРЕТИ

МЯСТОТО НА ХРИСТО КОНКИЛЕВ В НАЦИОНАЛНООСВОБОДИТЕЛНОТО ДВИЖЕНИЕ И В РАЗВИТИЕТО НА НОВА БЪЛГАРИЯ

Емил Инджов

Запазената родова традиция и национално самосъзнание на габровци през епохата на Възраждането са едни от най-важните предпоставки за активното им участие в борбите на българския народ за духовна и политическа независимост. Сред дългия списък на изявиени революционери, просветители, духовници и благодетели своето място заема и Хр. Конкилев – участник в националноосвободителното движение, индустриалец и политически деец в свободна България.

Роден през 1847 г., той остава отрано сирак и изпитва тежките удари на съдбата. Успява да завърши пети клас на прочутото Габровско училище и в началото на 70-те години на XIX в., подпомогнат от вуйчо си Тотю Станчов, заминава с двамата му синове за Цариград. Тук учи една година в Роберт колеж и усвоява добре английски и френски език. След завръщането си в Габрово първоначално се занимава с просбопство, а малко по-късно открива своя работилница за гайтани¹.

През 1870 г. Хр. Конкилев, заедно с Н. Саранов, Ив. х. Андреев, Г. Тотев и дякон Вл. Белчев, основава габровското ученическо дружество, което след прекратяване дейността на местния революционен комитет през 1873 г. се старее да поддържа и разпространява революционните идеи. Едно от средствата за това е основания, през 1872 г. ръкописен сатиричен в-к „Рак“, чието съдържание е насочено срещу „консервативните елементи в Габрово“².

В началото на 1873 г. Конкилев взема участие в театралната постановка „Райна княгиня“, като играе ролята на баба Тула. Пред-

ставлението преживява невиджан успех и намира широк отзвук сред населението на съседните на Габрово селища. Това особено притеснява местната османска власт и тя забранява по нататъшното му поставяне на сцена³.

Революционните убеждения и някои лични мотиви, като недооцененост на способностите му от страна на местната власт и учителите, изправят Хр. Конкилев в началото на 1875 г. в открит конфликт с тях. Неговият развой е отразен подробно на страниците на цариградските вестници „Напредък” и „Век”. В две свои статии, отпечатани във в-к „Напредък” в бр. 24 и 98, той изказва отрицателно мнение за учебното дело в Габрово, като пише, че прочутото по всички крайща на българската земя училище не отговаря на очакванията и надеждите, които българите възлагат на него. Основна вина за това според автора носят учителите. Те са обвинени, че са се разделили на две касти – главни и подчинени – между които няма разбирателство, а само скандали, което води до занемарено изпълнение на учителските задължения, а това е предпоставка за лошото възпитание на децата. Конкилев не одобрява изключването на някои от учениците, които са отстранени, според него, защото са си позволили да пишат срещу учителите и пенсионерите.

С тези обвинения не се изчерпват конкилевите нападки. За него учителите са главните виновници за упадък на габровското читалище и разрушеното единство между гражданите. “С една реч, пише той, те искаха абсолютната власт, народното влияние не им идеше на политиката. За да сполучат това те трябваше да раскъсат от съединението му, трябваше да унищожат читалища и дружества, което и сполучиха”⁴.

В отговор на тези нападки габровската община свиква градско събрание, на което призовава Конкилев да докаже своите твърдения. По повод на това Р. Каролев по-късно пише: „Конкилев не само че не може да докаже нищо, но се призна, че дописката е написана от него с зло намерение, и писаното в нея е лъжа и клевета”⁵. В тази ситуация обвинителят е задължен да напише опровержение, което е отпечатано във „Век” и „Источно време”, като по-късно той заявява, че е бил принуден да го подпише не по свое желание.

Годината 1875 се оказва от голямо значение за революционното израстване на Конкилев. На среща, проведена в дома му, на която

присъства Ст. Стамболов, се решава да се възстанови дейността на габровския комитет, във връзка с плановете за бъдещо общобългарско въстание. В състава на възобновения комитет влизат Е. Цанков, Н. Саранов, Хр. Конкилев, Тотю Иванов, П. Постомпиров, Г. Кръстников, Хр. Топузанов, Г. Бочаров и Асен Каменов⁶. Конкилев участва активно във всички дейности, свързани с подготовката за въстание и е сред главните инициатори за обявяването му в габровско на 1 май 1876 г. На определената дата той се включва в сформиранията, начело с Ц. Дюстабанов, чета, в която е избран за подвойвода, заедно с Т. Иванов, П. Постомпиров, М. Геков, Д. Бурмов, Хр. Партинков и Н. Кавалов⁷. Конкилев изминава целия боен път на четата от Габровския манастир през Гъбене, Батошево, Кръвеник и Ново село до местността Рани бунар. Участва в ожесточените сражения на 7 май в Дебневския боаз, където се изявява като отличен стрелец, а неговото отделение понася най-тежкия удар на противника, и на 11 май под вр. Марагидик. След Освобождението той е един от основните източници на информация за спомените на Г. Бочаров, относно действията на четата в Кръвеник и Ново село.

След потушаването на въстанието Конкилев, заедно с други оцелели другари, се отправя към Габрово, където известно време се укрива в неговите околности. В последствие намира по-сигурно скривалище в бояджийната на Тотю Станчов, където пребивава известно време с Кънчо Буренов. С помощта на Мома Станчова двамата, преоблечени като овчари, заминават за Цариград, от където със съдействието на руското консулство Конкилев заминава за Одеса⁸. Тук той престоява до пролетта на следващата година в очакване на нова възможност да воюва срещу поробителя.

На 12 април 1877 г. Руската империя обявява война на султана. След сформирването на Българското опълчение Конкилев постъпва на 1 май в редиците на ръководената от подполковник Калитин 3-а опълченска дружина⁹. В хода на военните действия габровецът взема участие в боевете при Ст. Загора, отбранявайки на 19 юли позициите на Чадър могила. След превземането на града от армията на Сюлейман паша, заедно със своята дружина се изтегля към шипченския проход и отбранява левия фланг по време на епичните августовски боеве. Последното голямо сражение, в което участва е на 28 декември

при превземането на турския лагер при Шипка-Шейново, което отваря пътя на руската армия към Одрин и Цариград.

По въпроса за участието на Хр. Конкилев в българското опълчение съществува и друга теза според която той е изпратен като опълченец от втора серия и е зачислен в 9-та дружина на 28 юни. При придвижването си до 1 август е зачислен на продоволствие в 8-ма дружина, след което е върнат в 3-та дружина, 1 рота¹⁰.

Относно участието на Конкилев в шипченските сражения и последвалите ги събития има съмнение отразено в кратката му биография, поместена сред биографичните бележки на благодетелите на габровската библиотека. Там е записано, че след старозагорските боеве той “отива преводач при главнокомандващия в Добруджа”¹¹. Това твърдение не може да бъде прието еднозначно, защото името на Конкилев е записано сред имената на убитите на Шипка опълченци, в църквата на Шипченския манастир¹², което като информация също е погрешно, но свидетелства за неговото участие в боевете на прохода.

Хр. Конкилев напуска българското опълчение на 20 ноември 1878 г.

След възстановяването на българската държава в продължение на няколко години Конкилев заема отговорни постове в габровската административна управа, включително и тази на околийски началник. По време на оформянето на първите политически партии, той застава в редиците на либералите и се изявява като един от най-деятелните членове. Това се потвърждава от факта, че по време на режима на пълномощията е в основата на всички протести срещу суспендирането на Търновската конституция.

Хр. Конкилев не остава безразличен и към съдбата на българите на юг от Балкана. Като касиер на габровския комитет „Единство” той събира пари, с които е закупено и изпратено оръжие за Източна Румелия¹³.

През 1884 г. габровецът става депутат в IV ОНС. В него той е избран за квестор. В своята работа като такъв, той е обвинен от опозицията, че фалшифицира резултатите. Интерес представлява информацията във в-к „Отечество” от 9 октомври, че Конкилев е уличен във фалшификация и е осъден на три месеца затвор¹⁴, като присъдата е публикувана в началото на 1885 г. Но дали това обвинение и тази присъда са свързани с депутатската му работа е трудно да се определи.

При разглеждане на внесените в парламентарна зала законопроекти Конкилев дебатира по тези за набирането на новобранци и за митниците. Относно последния той прави предложение за освобождаване от мито на вноса на всички индустриални машини и на местните стоки, изнасяни в Турция, което според него ще доведе до по-голяма конкурентност на родната индустрия¹⁵.

Хр. Конкилев защитава някои от поставените в парламента искания на габровци, като например прощението на чехларското съсловие за необлагане с мито на внасяния от Турция сахтиян¹⁶. В спора кой град притежава по-добре развита кожарска индустрия, Габрово или Севлиево, и има право да открие кожарско училище, габровският депутат аргументирано доказва, че това право принадлежи на града край Янтра¹⁷.

На 9 август 1886 г. в страната е извършен преврат срещу княз Александър I. Конкилев изразява твърдата си подкрепа в полза на контрапреврата, воден от Ст. Стамболов. За събитията в София габровецът е уведомен веднага с телеграма от председателя на Народното събрание. В нея последният му съобщава, че няма подробни сведения за свалянето на княза и не възнамерява да участва заедно с П. Каравелов в ново правителство¹⁸.

През същата година Конкилев е избран за депутат и квестор в III ВНС¹⁹, което е свикано във връзка с решаване на политическата криза и избор на нов княз.

Политическият и парламентарен опит, който габровецът натрупва в първите години от самостоятелното развитие на България му помага и при следващите политически изяви. През 1890 г. е избран за народен представител в VI ОНС, а като член на Демократическата партия взема участие в заседанията на VIII, X, XI и XIV ОНС.

През юни 1899 г., разочарован от житейската реалност, острите партийни противоборства и отношението на управляващото мнозинство спрямо опозицията, той пише: „Проклет да е тази свобода, под булото на която се крият най-големите престъпления. Проклет да е този народ, който мисли, че е свободен като, без да мисли и знае, че в същност той живее като един роб, който с потта си и трудът си хранути и обогатява само няколко души и сичко в държавата му става от тях и за тях”²⁰.

Същото настроение на духа народният представител запазва и при разглеждането на законопроекта за пенсионирането на поборниците и опълченците, изработен от II конгрес на Централното поборническо-опълченско дружество. След разгорещени дебати, от трибуната на Народното събрание, Конкилев обръща вниманието на депутатите, че „когато се внесе такъв законопроект, особено за подобрене положението на поборниците и опълченците... винаги е ставало врява, като че ли тия хора искат Бог знае какво възнаграждение, Бог знае каква пенсия, та от тия пенсии държавата... да почувствува голяма загуба”. Продължавайки своето изказване бившият опълченец заявява: “веднъж за винаги... за тия хора трябва да създадем един закон, с който да се удовлетворят и да не висят тук, в Камарата, и да подлагат ръка... Защото, когато през време на войната злато падаше от небето, тия хора бяха млади и можеха да отворят някоя кръчма и бяха в състояние пари да печелят, а не да вземат пушката в ръце и да отидат в балкана. Поборниците какво направиха? Оставиха имот, оставиха всичко и отидоха в балкана да се лишат от главите си”²¹.

В друг момент, когато депутатите обсъждат законопроекта за изменение на закона за градските общини Конкилев бурно възразява срещу поправката от комисията, съгласно която кметовете могат да бъдат и депутати: „кметът трябва да бъде кмет, заявява той, а представителът да си бъде представител”²². Тази негова позиция вероятно е продиктувана от личния му опит, тъй като в края на XIX и началото на XX в., на три пъти, от 25 април 1884 г. до 16 август с.г.; от 1895 г. до 1896 г. и от 1903 г. до 1905 г., заема длъжността кмет на Габрово.

През първият мандат не успява да развие активна управленска дейност поради неговата краткотрайност. През следващите два Хр. Конкилев се занимава много по-задълбочено с административна дейност и с финансовите проблеми на габровската община. Отговорно изпълнява задълженията си на председател на училищното настоятелство и е избран за член на изпълнителната комисия на Българската земеделска банка²³. В заседанието на общинския съвет от 20 юни 1903 г. поставя за изпълнение един от важните благоустройствени въпроси – препаvirването на централните градски улици²⁴. По време на кметското си управление Конкилев допуска и някои нередности, какъвто е примерът от финансовата ревизия, проведена от 26 ноември до 4 декем-

ври 1903 г. След проверката финансовият инспектор констатира, че кметът и бирникът Ст. Ябанозов неправилно са изразходвали 8278 лв. и 29 ст. от сключен без разрешение заем²⁵.

Конкилев постига значими успехи и като индустриалец. След Освобождението успява да развие своята гайтанджийница, в която броят на чарковете достига до 95, а производството на гайтани се увеличава до 25–30 000 кг. Основен пласмент стоката му намира първоначално в турска Тракия, Гюмюрджина и Анадола, а по-късно намира търговски партньори в Лондон. През 1887 г., заедно с брат си Иван, взема участие в английската камгарна предачница на Ив. Калпазанов, а в 1901 г. основава с Дончо Попов и Генчо Екимов и Синове събирателно дружество „Троица“. Целта му е търговия с преди, гайтани и шаяци. През 1908 г. дружеството създава своя тъкачна фабрика, която впоследствие става и предачница²⁶.

Малко преди смъртта си Конкилев, заедно със сина си Кольо, основават собствена фабрика – „Конкилев и Син“. Нейното производство се състои в плетени и тъкани ластици, дантели, памучни, вълнени и копринени шийрити, шнурове и артикули за българската народна носия²⁷.

Дейността на Хр. Конкилев протича в края на епохата на Възраждането и първите десетилетия от развитието на нова България. До Освобождението той се изявява със своето участие в заключителната фаза на национално-освободителните борби. В свободна България развива активна административна, политическа и стопанска дейност, като участието му в политическия живот е белязано както с положителни, така и с негативни прояви, което е типична черта за дейността на почти всички политици и управници от това време до наши дни.

БЕЛЕЖКИ

¹ Българското опълчение 1877–1878. Биографичен и библиографски справочник, т. 1, с. 438–439; **Каролев, Р.** История на габровското училище. С., 1926, с. 188.

² **Цончев, П.** Из общественото и културно минало на Габрово. Габрово, 1996, с. 514–515.

- ³ Пак там, с. 521.
- ⁴ **Каролев, Р.** Цит. съч., с. 177.
- ⁵ Пак там, с. 179.
- ⁶ **Гъбенски, Хр. и П.** История на града Габрово и Габровските въстания. Габрово, 1903, с. 117.
- ⁷ **Цончев, П.** Цит. съч., с. 721.
- ⁸ **Цонева, Д.** Габровци-участници в Априлското въстание и Българското опълчение. В: Титани на една епоха. Г. Оряховица, 1996, с. 78–79.
- ⁹ Българското опълчение 1877–1878.
- ¹⁰ **Търновски, Д.** Габровските градоначалници 1879–1946 г. Габрово, 2005, с. 7.
- ¹¹ ДА-Габрово, ф. 523к, оп. 1, а.е. 14, с. 41.
- ¹² ИМ-Габрово, инв. № СП-205-В, л. 1.
- ¹³ **Нанева, Л.** Строители на нова България от Габровския край. В: Сб. 120 г. от освобождението на Габрово. Габрово, 1997, с. 176.
- ¹⁴ Отечество, 1884, бр. 60 от 9 октомври.
- ¹⁵ Дневник на IV ОНС, ИРС, С., 1886, с. 724 и 727.
- ¹⁶ Пак там, с. 818.
- ¹⁷ Пак там, с. 348.
- ¹⁸ **Маринов, Д.** Стефан Стамболов и новейшата ни история. С., 1992, ч. 1, с. 300.
- ¹⁹ Българското опълчение 1877–1878.
- ²⁰ ИМ-Габрово, инв. № 4075к, л. 1.
- ²¹ Дневник на X ОНС, ИРС, С. 1900, с. 780–781; **Вълков, Г.** Българското опълчение – формиране, бойно изкуство и историческа съдба. С., 1983, с. 284.
- ²² Дневник на X ОНС, ИРС, С., 1900, с. 240.
- ²³ ДА-Габрово, ф. 5к, оп. 2, а.е. 66, л. 32.
- ²⁴ ДА-Габрово, ф. 5к, оп. 2, а.е. 65, л. 22.
- ²⁵ ДА-Габрово, ф. 5к, оп. 2, а.е. 66, л. 5.
- ²⁶ Книга на габровската индустрия, Г-во, 1934, с. 57-58.
- ²⁷ Пак там.
- Забележка:** В изданието на биографичния и библиографски справочник Българското опълчение 1877–1878 т.1 не е посочена годината и мястото на издаването.